

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Волкової Юлії Анатоліївни на дисертацію Крінціленка В'ячеслава Сергійовича «Принцип розумності у адміністративно-процесуальних правовідносинах», подану на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право»

Актуальність теми дисертації. Формування національної правової системи України відбувається в умовах постійної боротьби за незалежність, що відбувалось в умовах окупації її територій західними імперіями та російської імперії, що змінилось запровадженням режимів тоталітаризму, який сформувався внаслідок панування «радянщини» на українських землях. Зазначене створювало значні перешкоди до збереження плідного підґрунтя для розвитку та впровадження демократичних ідеалів в Україні, які при цьому були характерні для розвинутих часів давньогрецьких міст-поселень, що були на Одещині, та розвитку Київської Русі.

Нормативне визнання принципу розумності як принципу, що регламентує адміністративно-процесуальні правовідносини, є відносно новою для сучасних правових системи світу, попри те, що формування такої ідеології та концепції має відносно давню історію. Процеси інтеграції України до ЄС вимагають вжиття заходів із адаптації чинного національного законодавства до європейських демократичних правових стандартів нормативного регулювання суспільних відносин.

Актуальність обраної теми дослідження кореспондується із положеннями Указів Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006 «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів»; від 20 травня 2015 р. № 276/2015 «Про Стратегію реформування судустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр.»; відповідає Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України

на 2016–2020 рр., затвердженій постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 р. тощо.

З огляду на зазначене, актуальність теми та потреба в її комплексному дослідженні, необхідність аналізу теоретико-правових та практичних аспектів реалізації принципу розумності як принципу адміністративно-процесуальних правовідносин, їх характеристика та обґрунтування практичних рекомендацій щодо удосконалення його правового забезпечення та функціонування, що й обумовило вибір теми, визначило мету та завдання дисертаційного дослідження Крінціленко В. С.

Дисертаційне дослідження пов'язано із положеннями Указів Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006 «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів»; від 20 травня 2015 р. № 276/2015 «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр.»; відповідає Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 рр., затвердженій постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 р., комплексним науковим проєктам кафедри конституційного та адміністративного права Запорізького національного університету «Основні напрямки удосконалення законодавства України в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U00710) та «Дослідження проблем теорії адміністративного права в умовах глобалізаційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U00711).

Належний ступінь обґрунтованості і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується якісним використанням низки загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, достатнім рівнем узагальнення теоретичних висновків і поглядів, викладених у вітчизняній та зарубіжній літературі, правових концепціях, ретельним опрацюванням відповідних джерел адміністративного права, належною

апробацією результатів дослідження і їх оприлюдненням відповідно до встановлених вимог.

Аналіз дисертації засвідчує, що на всіх етапах дослідження використовувалися різні сучасні загальні та спеціальні методи наукового пізнання. В основу дослідження покладено діалектичний метод, що дозволило розкрити принцип розумності як явище об'єктивної дійсності. В дослідженні було використано історико-правовий метод, що дозволило визначити особливості принципу розумності в адміністративно-процесуальних правовідносинах (підрозділи 1.1). За допомогою формально-логічного методу обґрунтовано методологію наукового пізнання сутності принципу розумності в адміністративно-процесуальних правовідносинах; охарактеризовано принцип розумності в системі принципів адміністративно-процесуальних правовідносинах; відображено функціональний зміст принципу розумності в адміністративно-процесуальних правовідносинах (підрозділ 1.2, 1.3., 1.4). Застосування системно-функціонального методу та формально-юридичного методів дозволило встановити особливості реалізації принципу розумності в дозвільно-ліцензійних провадженнях; описати особливості реалізації принципу розумності в адміністративно-деліктному провадженні; охарактеризувати реалізацію принципу розумності в адміністративно-судочинних правовідносинах; дослідити особливості реалізації принципу розумності в адміністративних контрольно-наглядових провадженнях (розділ 2). Застосування прогностичного методу дозволило обґрунтувати напрями вдосконалення правового забезпечення принципу розумності як принципу адміністративно-процесуальних правовідносин (розділи 1, 2).

З урахуванням теми дисертації, її *метою* визначено комплексний аналіз теоретико-правових та практичних аспектів реалізації принципу розумності як принципу адміністративно-процесуальних правовідносин, їх характеристика та обґрунтування практичних рекомендацій щодо удосконалення його правового забезпечення та функціонування.

Структура роботи складається зі вступу, двох розділів, логічно об'єднаних вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг дисертації становить 222 сторінки, з них 175 сторінок – основний текст. Список використаних джерел налічує 243 найменування.

Зміст дисертації в цілому характеризується досить високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань, самостійністю і цілісністю проведеного дослідження, що дозволило досягти поставленої мети, виконати дослідницькі задачі і повністю розкрити тему дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів зумовлена тим, що дисертація є однією із перших наукових робіт, присвячених комплексному аналізу теоретико-правових та практичних аспектів реалізації принципу розумності як принципу адміністративно-процесуальних правовідносин, їх характеристика та обґрунтування практичних рекомендацій щодо удосконалення його правового забезпечення та функціонування. Наукова новизна отриманих результатів розкривається у висновках та рекомендаціях, які відображають науковий доробок здобувача:

вперше:

- обґрунтовано, що до критеріїв оцінки досягнення реалізації принципу розумності в адміністративно-процесуальних правовідносинах необхідно віднести: критерій пропорційності; критерій досягнення справедливості у справі;
- на основі здійсненого дослідження обґрунтовано доцільність відходу від вузького підходу до застосування принципу розумності в адміністративно-процесуальних правовідносин, коли відбувається його застосування виключно в розрізі тлумачення оперативності та своєчасності врегулювання адміністративних справ, і запровадження його широкого розуміння як загального регулятора, що може бути реалізовано шляхом внесення змін до Закону України «Про адміністративну процедуру», Закону

України «Про правотворчу діяльність», до Кодексу адміністративного судочинства України;

– обґрунтовано, що окремим напрямом удосконалення правового регулювання реалізації принципу розумності в адміністративно-процесуальних правовідносинах доцільно визнати необхідність розробки та прийняття окремого закону про організаційно-правові засади електронної юстиції в Україні, до окремого розділу якого мають увійти правові засади реалізації принципу розумності в адміністративно-процесуальних правовідносинах в процесі організації застосування електронного адміністративного судочинства;

удосконалено:

– наукові положення, що розуміння принципу розумності є тим відображенням структурного побудови джерел права, що є важливою характеристикою соціального розвитку, але при цьому і є тим базисом, на якому формуються уявлення про закономірності побудови та функціонального призначення того чи іншого нормативного чи управлінського інструменту;

– аргументація, що реалізація принципу розумності в адміністративних контрольно-наглядових провадженнях знаходить свій вираз у систематичності, прозорості та об'єктивності, профілактиці, взаємної відповідальності сторін контрольно-наглядової діяльності, ефективності, гнучкості, реальності та об'єктивності;

дістали подальшого розвитку:

– розуміння, що цінність застосування принципу розумності як регулятора адміністративно-процесуальних правовідносин полягає у його здатності надати суспільним відносинам людського виміру, а тому повною мірою запровадити антропологічний підхід до дослідження суспільно-політичних та правових явищ реальності

– положення, що прояви принципу розумності залежать: від характеру адміністративно-процесуальних правовідносин, що відображують

як їх суб'єктивне їх сприйняття, так і об'єктивні взаємозв'язки, що існують між їх учасниками; від їх функціонального змісту, що відображується у специфіці регулювання дозвільно-ліцензійних адміністративних процедур, адміністративно-судочинних правовідносин, адміністративно-деліктних проваджень та контрольно-наглядового процесу;

– положення, що задля подальшого розвитку «електронного адміністративного судового процесу» необхідно удосконалити правові механізми заходів та систем забезпечення кіберзахисту, підвищити ефективність вжиття заходів щодо запобігання кіберзлочинності, захисту персональних даних, передбачити правові норми в законодавчих актах щодо посилення юридичної відповідальності осіб за порушення у цій сфері, зокрема, закріплення категорії поняття «електронний суд» на законодавчому рівні у статті 15 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Окрім наведеного, у дисертації сформульовано й багато інших необхідних та корисних висновків, положень і пропозицій. Проведена автором науково-дослідна робота є результатом його власних напрацювань, вдалою спробою визначення комплексного аналізу теоретико-правових та практичних аспектів реалізації принципу розумності як принципу адміністративно-процесуальних правовідносин, їх характеристики та обґрунтування практичних рекомендацій щодо удосконалення його правового забезпечення та функціонування.

Наукове та практичне значення роботи. Виконана Крінціленко В. С. наукова робота сприяє розв'язанню низки теоретичних і практичних питань, що мають важливе значення для теоретико-правових та практичних аспектів реалізації принципу розумності як принципу адміністративно-процесуальних правовідносин, їх характеристики та обґрунтування практичних рекомендацій щодо удосконалення його правового забезпечення та функціонування.

Теоретичні положення і практичні рекомендації, які знайшли своє відображення в дисертації, можуть в подальшому використовуватися в

науково-дослідній роботі – для подальшого розвитку теоретико-правових, практичних та праксеологічних знань юридичної науки з проблем принципу розумності як принципу адміністративно-процесуальних правовідносин; *правотворчій діяльності* – з метою вдосконалення нормативно-правового забезпечення принципу розумності як принципу адміністративно-процесуальних правовідносин в Україні; *правозастосовній сфері* – при визначення практичного змісту принципу розумності як принципу адміністративно-процесуальних правовідносин в Україні; *у освітньому процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», підготовці підручників та навчальних посібників із зазначених дисциплін та розробці відповідних навчально-методичних матеріалів.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Визнаючи загалом високий науково-теоретичний рівень роботи Крінціленко В. С., її важливе практичне значення, слід зазначити, що як і будь-яке дослідження складної наукової проблеми дана дисертація містить і спірні, не зовсім обґрунтовані положення, які є підставою для висловлення певних зауважень, підґрунтям наукової дискусії, зокрема:

1. У підрозділі 1.1 «Становлення принципу розумності в адміністративно-процесуальних правовідносинах» на стор. 28 автором вказано, що «формалізований підхід до розуміння принципу розумності є малоефективним, і лише застосування раціоналізму для відображення структури правової системи «знеживлює» право, та призводить до його дегуманізації, що є хибним рухом суспільного розвитку». У зв'язку з чим доцільно вказати, що утвердження про *малоефективність формалізованого підходу* подано без аргументів чи прикладів, що демонструють його неефективність у практичному вимірі (наприклад, у судовій практиці або адміністративному провадженні). Натомість у багатьох правових системах саме формалізм забезпечує передбачуваність, стабільність та рівність застосування норм. Крім того якщо формалізм визнано хибним шляхом, бажано запропонувати, який саме підхід (наприклад, герменевтичний,

морально-ціннісний, комунікативний тощо) автор вважає ефективнішим і чому;

2. У підрозділі 1.3. «Принцип розумності в системі принципів адміністративно-процесуальних правовідносинах» на стор. 65 визначено ознаки принципу розумності як принципу адміністративно-процесуальних відносин, але не пояснено, який підхід автором покладено в основу, оскільки будь-яка наукова класифікація здійснюється з визначеною метою. Авторські висновки про мету запропонованої класифікації тільки посилили б рівень наукової роботи. Крім того текст не розрізняє, які з підходів є нормативно-правовими, а які – лише теоретико-філософськими. Було б логічно поділити їх наприклад на практичні (прикладні) й концептуальні (методологічні);

3. Роботу б збагатило та посилило її репрезентативність проведення анкетування (опитування) практичних працівників щодо проблем практичної реалізації досліджуваної проблематики;

4. Автор не приділив достатньої уваги зарубіжному досвіду впровадження та розвитку концептуальних засад теоретико-правових та практичних аспектів реалізації принципу розумності як принципу адміністративно-процесуальних правовідносин.

Загальний висновок по дисертації

Висловлені зауваження характеризують складність досліджених проблем, багато в чому мають дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Крінціленко В. С., а здійснений автором творчий пошук заслуговує на підтримку.

Розглядувана дисертація містить раніше не досліджувані наукові положення та отримані особисто автором нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності має важливе науково-прикладне значення.

Дисертація Крінціленко В. С. логічно побудована, оформлена відповідно до вимог Міністерства освіти та науки України, а її положення викладено чіткою і зрозумілою мовою. Пропозиції та рекомендації, викладені у дисертації, можуть бути використані для удосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

Результати дисертаційного дослідження Крінціленко В. С. достатньо повно викладено у 7 наукових працях, з поміж яких: 4 статті у фахових виданнях України з юридичних наук; 3 тези доповіді на міжнародних науково-практичних конференціях.

Дисертацію оформлено відповідно до встановлених вимог.

Викладене дозволяє зробити висновок, що дисертація **«Принцип розумності у адміністративно-процесуальних правовідносинах»** є за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, достовірністю, науковою та практичною значущістю здобутих результатів, а також за кількістю і якістю опублікованих праць та за оформленням відповідає вимогам, передбаченим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її автор – **Крінціленко В'ячеслав Сергійович** – заслуговує на присудження йому за результатами публічного захисту ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

Офіційний опонент:
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права
ВНЗ «Київський університет
ринкових відносин»

Ю.А. Волкова